

Karabağ Azerbaycan'dır!

Musa MERCANLI

Baş Editör

Karabağ - Azerbaycan'ın tarihi bölgelerinden biri olan ezeli bir Azerbaycan toprağıdır. Bu bölgenin İngilizcedeki adı «black garden» ve başka bir versiyona göre - «large garden» veya «thick garden» anlamına gelir. 19. yüzyılın başlarında bölgenin Rus İmparatorluğu tarafından işgaline kadar Karabağ, çeşitli Azerbaycan devletlerinin bir parçasıydı. Okuyucuyu Karabağ'da kimin yaşadığı, belirli tarihsel dönemlerde onu yönetenler hakkında fikirlerle sıkmayacağım - bu konudaki materyaller IRS - Miras dergisinin çoğu sayısında yer almaktadır. 20. yüzyılın başına kadar Karabağ'da ve günümüz Ermenistan topraklarında tek bir Ermeni hükümdarı olmadığını belirtmek isterim. Bu gerçek, Ermenilerin bu bölgelerdeki nüfusun önemsiz bir bölümünü oluşturduğunun çok bariz bir kanıtıdır.

14 Mayıs 1805'de, Karabağ Hanlığının hükümdarı İbrahim Han ve Rus askeri güçlerinin Baş Komutanı knyaz P.Sisianov, Hanlığın Rus İmparatorluğu egemenliğine geçmesi ile ilgili Kürekçay Anlaşmasını imzaladı. Ardından 18 Ekim 1813 tarihli Gülistan Barış Antlaşması ve 10 Şubat 1828'de imzalanan Türkmençay Barış Antlaşması, iki Rus-İran savaşının sonuçlarını takiben Kuzey Azerbaycan hanlıklarının Rusya İmparatorluğu'na nihai olarak verilmesini resmileştirdi. Bu toprakları ele geçiren Rusya, bölgedeki Hıristiyan unsurunu güçlendirme çabasıyla, derhal Ermenileri, öncelikli olarak eski Azerbaycan hanlıklarının toprakları olmak üzere İran ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan buraya sistematik olarak toplu halde yerleştirmeye başladı. 1828-1911 yılları arasında yüz binlerce Ermeni Güney Kafkasya'ya yerleştirildi. Birinci Dünya Savaşı da bu sürece ivme kazandırdı. 1978'de Karabağ'ın Marağa köyünde, İran'dan bölgeye ilk Ermeni ailenin yerleştirilmesinin 150. yıldönümü anıtının açılış töreni düzenlendi.

28 Mayıs 1918'de Doğu ve Güney Kafkasya topraklarını kapsayan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ilan edildi. Ocak 1919'da ve aynı yılın Nisan ayında İtilaf ülkeleri, eski Yelizavetpol vilayetinin Şuşa, Cavanşir, Cebraıyl ve Zengezur ilçelerini birleştiren Şuşa merkezli Karabağ Genel Valiliğini Azerbaycan'ın bir parçası olarak tanıdı. Aynı yıl, Karabağ'ın dağlık kesiminin Ermeni Ulusal Meclisi, Azerbaycan'ın eyaletteki yetkisini resmen tanıdı ve bu Dağlık Karabağ'ın bir tür "bağımsız siyasi varlık" olduğu yönündeki spekülasyonları çürüten bir gerçektir.

O sırada İngiliz gazeteci Scotland-Liddell Şuşa'dan Londra'ya yazıyordu: "Karabağ'a barış geldi. Ermeniler Azerbaycan hükümetine itaat etmeyi kabul etti... Ermenilerin dediği gibi Şuşa ve Karabağ'da hiç bu kadar huzur ve sükunet olmamıştır... Her iki halk da barışçıl yaşamlarını sürdürmeye hazır ve provokatörlerin müdahalesi olmazsa bu durum korunacaktır. Kafkasya'nın diğer bölgelerindeki Ermeni-Tatar katliamlarından Ermenilerin sorumlu olduğunu düşünüyorum. Propagandaya gelince, Ermeni propagandası vicdanlı işliyor, ancak Güney Kafkasya'daki faaliyetlerinin tamamen kışkırtıcı olduğuna eminim."

1920'de Azerbaycan, Sovyet Rusya'sı tarafından işgal edildi. Ermeni milliyetçilerinin Karabağ'ın dağlık kesimine yönelik iddialarına cevaben, 5 Temmuz 1921'de, Bolşevik Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu'nun toplantısında, Ermeniler ve Azerbaycanlılar arasında ulusal barış gerekliliği, aynı zamanda Yukarı ve Aşağı Karabağ arasındaki ekonomik bağları ve Yukarı Karabağ'ın Azerbaycan ile kalıcı bağlarını sürdürerek, Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan SSC

Ermenistan tarafından Gence kentine yapılan füze saldırısının sonucu. 4 Ekim 2020. 1 sivil öldü, 32 kişi yaralandı

sınırları içinde kalması dikkate alınarak, merkezi Şuşa olmak üzere geniş bir özerklik verilmesi konusunda karar alındı. 7 Temmuz 1923'de 4.4 bin metrekare alana sahip Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi kuruldu ve aynı yılın Eylül ayında ve aynı yılın Eylül ayında Bolşevik lider Stepan Şaumyan'ın onuruna Hankendi şehrinin adı Stepanakert olarak değiştirildi.

Ermenistan SSC (Ermenistan Kasım 1920'de Sovyetleştirildi) topraklarında yoğun olarak yaşayan 300 bin Azerbaycanlıya gelince, ne Kremlin, ne de yerel yönetim onlara kültürel özerklik bile verilmesini düşünmek istemedi.

Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan içinde özerk bir oluşum olarak statüsü, 1936 ve 1977 SSCB Anayasası, Azerbaycan SSC Anayasalarında belirtilmiştir. Ayrıca 16 Haziran 1981'de "Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi Hakkında" özel bir kanun kabul edildi. Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi, büyük ölçüde özerklik statüsü ve ilgili ayrıcalıkları nedeniyle, zamanla gelişmiş bir tarımsal sanayi bölgesine dönüşmüş, Azerbaycan nüfusunun yaşadığı komşu bölgeler de onun hammadde üssü işlevini görmüştür. Özerkliğin sosyo-ekonomik gelişimi, Azerbaycan diğer bölgeleri ve Ermenistan'dan öndeydi. Bu, bölgedeki Ermeni nüfusu arasında belirli bir ayrıcalık fikrinin ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte ayrılıkçı eğilimleri kışkırtmak için elverişli bir zemin yarattı. Geçen yüzyılın 80'li yılların ortalarından itibaren, Ermeni SSC'nin yöneticileri ve yutdışındaki Ermeni diasporası, Kremlin'in büyük ölçüde sessiz ama aktif yardımlarıyla, Dağlık Karabağ Özek Bölgesinin Azerbaycan'dan ayrılması ve Ermenistan'a verilmesi için amaçlı çalışmalar başlattılar.

20 Şubat 1988'de Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi Halk Temsilcileri Konseyi toplantısında Ermeni milletvekilleri, bölgenin Ermenistan'a verilmesi konusunda Azerbaycan SSC ve Ermenistan SSC'nin Yüksek Konseylerine çağrıda bulunmak için bir karar kabul ettiler. 22 Şubat'ta Askeran kasabası yakınlarında, bu yasadışı eylemi protesto eden sivil Azerbaycanlıların üzerine ateş açılması sonucu iki kişi hayatını kaybetti. Bunlar, uzun süreli bir çatışmanın ilk kurbanlarıydı. Aynı zamanda, Ermenistan'da, burada konuşlanmış olan Sovyet Ordusu birimlerinin tamamen tarafsız

Ermenistan tarafından Gence kentine yapılan füze saldırısının sonucu. 11 Ekim 2020. 10 sivil öldü, 34 kişi yaralandı

kalmasıyla, Azerbaycanlılara yönelik katliamlar başladı ve bunun sonucunda 250 bin Azerbaycanlı ezeli topraklarından sürüldü. Karışıklıklar sırasında 216 kişi öldürüldü.

1 Aralık 1989'da, Ermeni SSC Yüksek Kurulu, Ermenistan'ın Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ile "yeniden birleşmesi" hakkında bir kararname yayınladı. 10 Ocak 1990'da, SSCB Yüksek Konseyi Divan Başkanlığı bu eylemi anayasaya aykırı olarak kabul etti. Başkanlık Divanı'nın kararında, Dağlık Karabağ Özerk Bölgesinin Azerbaycan SSC'nin onayı olmadan Ermenistan'a verilmesinin hukuka aykırı olduğu kaydedildi.

18 Ekim 1991'de Azerbaycan Yüksek Konseyi, Anayasal Bağımsızlık belgesini kabul etti. Aynı yılın 26 Kasım'ında "Azerbaycan Cumhuriyeti Dağlık Karabağ Özerk Bölgesinin Tasfiye Edilmesi Hakkında" kanun kabul edildi.

1991'in sonlarında - 1992'nin başlarında, çatışma geniş çaplı bir savaş aşamasına geldi. SSCB'nin çöküş koşullarındaki karışıklıktan faydalanan Ermenistan, Rusya'dan ve yurtdışındaki Ermeni diasporasından aktif askeri ve siyasi destek alarak aktif askeri hareket başlattı. Şubat 1992'de, küçük Hocalı kentinde, BDT askeri personelinin doğrudan katılımıyla, sivil halkın akıl almaz vahşilikle katliamı gerçekleştirildi. Hocalı soykırımı olarak bilinen olay sonucunda kadın, çocuk, yaşlı binlerce sivil öldürüldü veya esir alındı ve kent yeryüzünden silindi. Aynı yılın Mayıs ayında Ermenistan, Şuşa şehrini ve ardından eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi toprakları ile Ermenistan arasında avantajlı bir konuma sahip olan Laçın şehrini işgal etti. 1993 yılında, dağlık ve aşağı Karabağ'ın geniş toprakları - Kelbecer, Zengilan, Gubadlı, Cebayıl, Füzuli, Ağdam bölgeleri işgal edildi. Bu olaylara paralel olarak, BM Güvenlik Konseyi 30 Nisan 1993'te Kelbecer bölgesi ve diğer işgal altındaki topraklardan tüm işgalci güçlerin derhal geri çekilmesini talep eden 822 sayılı Karar, 29 Temmuz'da da tüm işgal güçlerinin Ağdam bölgesinden ve Azerbaycan'ın diğer işgal edilmiş topraklarından tamamen, derhal ve koşulsuz geri çekilmesine ilişkin 853 sayılı Karar kabul etti. Aynı yıl 14 Ekim'de, yeni işgal edilen topraklardan askerlerin geri çekilmesi de dahil

olmak üzere AGİT Minsk Grubu tarafından sunulan çözüm programına uygun olarak gerekli karşılıklı adımların atılmasını talep eden 874 sayılı Karar kabul edildi. Son olarak, 11 Kasım 1993'te BM Güvenlik Konseyi, Zengilan bölgesi ve Horadiz köyünün işgalini, sivillere yönelik saldırıları ve Azerbaycan topraklarının bombalanmasını kınayan ve işgal güçlerinin Zengilan bölgesinden, Horadiz köyünden ve Azerbaycan'ın yeni işgal edilmiş diğer bölgelerinden tek taraflı çekilmesini talep eden 884 sayılı Kararı kabul etti.

12 Mayıs 1994'te Azerbaycan ile Ermenistan arasında, Ermeni-Azerbaycan ihtilafını uzun yıllar donduracak Bişkek Ateşkes Protokolü imzalandı. Geçtiğimiz dönemde, atalarının topraklarını hiçbir zaman gözleriyle görmeyen büyük bir Karabağlılar nesli sürgünde büyüdü.

Ermenistan'ın askeri saldırısının bir sonucu olarak, Azerbaycan topraklarının% 20'si - eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve yedi komşu idari bölge, Terter bölgesinin13 köyü, Gazah bölgesinin 7 köyü ve Sadarak bölgesinin bir köyü işgal edildi. Savaş sırasında bir milyondan fazla Azerbaycanlı evlerinden çıkarıldı, 20 bin kişi öldürüldü, 50 bini sakatlandı, 2 binden fazlası esir veya rehin alındı. 67'si çocuk, 265'i kadın, 326'sı yaşlı olmak üzere yaklaşık 4 bin kayıp oldu ve şimdiye kadar da onların akıbeti bilinmiyor.

30 Ocak 1992'de Azerbaycan AGİK'e (şimdi AGİT) üye oldu ve o zamandan beri Ermenistan-Azerbaycan askeri çatışması bu örgütün gündemine alındı. Ancak, bu gerçeğin bir sonucu olmadı. Yukarıdaki BM Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması için AGİT Minsk Grubu (çatışmanın çözümüne arabuluculuk yapmak üzere oluşturulmuş bir organ) tarafından hazırlanan "Acil Önlemler Takvimi" nin hiçbir etkisi olmadı. AGİT Minsk Grubu, kararlarını uygulamayı reddedilmesine karşı bir yaptırım mekanizmasına sahip değildir ve tüm belgeleri yalnızca tavsiye niteliğindedir. AGİT'in kılavuz edindiği karşılıklı uzlaşma ilkesi, uygulamada saldırgana göz yumulmasına ve sonuç olarak da tam cezasız kalmasına yol açtı. AGİT Minsk Grubu'nun arabuluculuğuyla yapılan müzakereler, taraflar arasındaki çelişkilerin üstesinden gelememekle kalmadı, ayrıca gruba üye

olan ülkelerin bu konudaki tutumlarında önemli farklılıkları da ortaya çıkardı.

Bununla birlikte, çatışmanın dondurulmasına rağmen, cephede gerçek bir ateşkes söz konusu değildir. Ateşkes anlaşmasının imzalanmasından bu yana geçen 27 yıl içinde Ermeni tarafının düzenli kışkırtmaları sonucunda onlarca kişi öldü, çoğu sivil yüzlerce kişi yaralandı. Zayıtlardan kaçınmak için Azerbaycan hükümeti birçok yerleşim yerinin yakınına duvarlar bile inşa etti, ancak bu istenen etkiyi yaratmadı; Ermeni tarafının bombardımanı sonucu öldürülenler arasında küçük çocuklar bile var. Bu “ne barış ne de savaş” pozisyonunun sonsuza kadar sürmeyeceği açıktı. Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler evlerine dönmeyi beklemekten yoruldu. Öte yandan büyük güçler, barış gerekliliği ve çatışmanın askeri yolla çözülmemesine dair fikir yürütmekten çekinmediler, soruna gerçek bir barışçıl çözüm sağlamak için çok az şey yaptılar. Dahası, Minsk Grubu eşbaşkanlarından biri ve buna bağlı olarak çatışmanın ana arabulucularından biri olan Rusya, meşhur “güç dengesini” destekleyerek Ermenistan’a milyarlarca dolarlık silah ve askeri teçhizat sağladı.

Evet, her savaş barışla biter ve bu hiçbir durumda unutulmamalıdır. Ancak Ermenistan, yaklaşık 200 yıl önce Ermenileri Güney Kafkasya’ya yerleştirenlerin mirasçılarının her türlü yardımına dayanarak sadece yabancı toprakları ele geçirmekle kalmadı. Ermenistan mümkün olan her şekilde hakaret etmiş ve mağlup olduğunu düşündüğü kişilere kabaca hakaret etmeye devam ediyor. Her fırsatta daha güçlü olduklarını bildiriyor ve bu nedenle hoşgörülü olmayı gerekli görmez, karşı tarafı aşağılamaktan çekinmezler. Meşhur “Karabağ Ermenistan’dır ve nokta” sloganını hatırlamak yeterlidir. Fakat görünüşe göre, tüm bunlar sadece iğrenç gerçeği susturmak, yani Ermenilerin veya daha doğrusu Ermeni milliyetçi gruplarının uzun zamandır çeşitli jeopolitik aktörlerin elinde bir araç olarak hizmet ettikleri gerçeğini bastırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Isaac Asimov’un aşağıdaki düşüncesi güncelliğini korumaktadır: “Ermenistan, pinpondaki bir top gibi, Batı ve Doğu güçleri arasında gidip geliyordu, asla kendi başına olmadı, asla bir

tarafa ya da diğerine sıkı sıkıya ait olmadı, her zaman diplomatların ve orduların savaş alanı oldu” (Isaac Asimov. Orta Doğu: On Bin Yıllık Bir Tarih. Moskova, Yayınevi: Tsentrpoligraf, 2006). Böylece, modern dönemde “Rusya’nın Kafkasya’daki ileri karakolu” olarak hareket eden Ermenistan, tüm bölgenin istikrarsızlaşmasının bir unsuru, ekonomik ve siyasi kalkınmanın önünde ciddi bir engeldir. Bu çatışmada hem Azerbaycan hem de Ermenistan çok şey kaybetti, ancak bu kayıplar ne kadar büyük olursa olsun eşit değildir. Azerbaycan binlerce insanını, büyük ölçüde maddi, kültürel değerlerini ve geçici olarak topraklarının bir kısmını kaybetti, Ermenistan ise topraklarını kaybetmedi, bunun yerine hukuki değilse de fiilen bağımsızlığını kaybetti. İşgal ettikleri toprakları iade etmek isteyecek olsalar bile, başkalarının izni olmadan bunu yapamazlar.

Ancak topraklar, maalesef barışçıl yollarla olmasa da, geri alınıyor. 27 Eylül’de, Ermenistan silahlı kuvvetleri yeni - ki bu 27 yıllık ateşkes içinde kaçınıcı! - sadece Azerbaycan ordusunun mevzilerini değil, aynı zamanda sivil yerleşim yerlerini roketatar ve toplarla yoğun bir şekilde bombalayarak bir provokasyon gerçekleştirdi. Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri, düşmanın askeri tahrikini bastırmak, halkın güvenliğini sağlamak için genel kabul görmüş meşru müdafaa hakkını kullanarak karşı saldırı hareketi başlattı. İkinci Karabağ savaşı böyle başladı. Bu sayı yayına hazırlanırken düşmanı barışa zorlama operasyonu devam ediyor, Azerbaycan’ın 27 yıl işgal altında kalan yerleşim yerleri tek tek kurtarılıyordu. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev daha önce şunu açıkça bildirmişti: “Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü pazarlık söz konusu değildir ve asla olmayacaktır. Azerbaycan bu tutumundan bir adım geri atmayacaktır. Yani Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü konusunda hiçbir taviz verilmeyecek... Azerbaycan halkı işgalle asla barışmayacaktır. Karabağ tarihi ve ezeli toprağımızdır!”

Bu gerçeği hem Ermenistan hem de hamilerinin öğrenmesi iyi olurdu. Bu ne kadar erken olursa, Güney Kafkasya’nın acı çeken bölgesine bir o kadar çabuk barış ve huzur gelecektir.

Ancak bunu kabullenmek istemeyen ve savaş alanında yenilgiye uğrayan Ermeni tarafı rövanşı Azerbaycanlı sivillerden almaktadır. Ermeni ordusu, savaş bölgesinden çok uzakta bulunanlar da dahil olmak üzere, sivil yerleşim yerlerine düzenli olarak füze ve topçu saldırıları düzenlemektedir, bunun sonucunda sivil halk arasında çok sayıda ölen ve yaralananlar vardır. Bununla ilgili olarak derginin sonraki sayılarında daha detaylı olarak bilgi vermeye çalışacağız. Umarız o zamana kadar işgal edilen toprakların tamamı kurtarılacak, uzun zamandır beklenen barış nihayet sağlanacaktır...

Not: Dergimiz yayına hazırlanırken Muzaffer Azerbaycan Ordusu, Azerbaycan'ın kalbi Şuşa da dahil olmak üzere yıllardır işgal altındaki Karabağ'ın yerleşim birimlerini kurtarmıştı. 4 Ekim'de Cebrayil, 17 Ekim'de Fuzuli, 20 Ekim'de Zengilan, 25 Ekim'de Gubadlı'da, 8 Kasım'da Şuşa, yaklaşık otuz yıl sonra düşman esaretinden kurtuldu, 10 Kasım'da Ermenistan bir kapitülasyon belgesi imzalamak zorunda kaldı, 25 Kasım'da Kelbecer, 1 Aralık'ta Laçın bölgeleri tekrar Azerbaycan'a geri verildi. Nihayet uzun yıllar sonra Azerbaycan halkının yüzü yeniden gülmeye başladı, Azerbaycan halkı yeniden kendisiyle gurur duydu, Azerbaycan halkı yeniden güçlendi. Azerbaycan, işgalci vandalların tahrip ettiği tüm altyapıyı restore edecek, Karabağ'ın yıkılan tüm dini, tarihi ve kültürel eserleri devletin koruması altına girecek ve Karabağ bir kez daha ülkemizin hızla gelişen bir köşesi haline gelecektir. Azerbaycan halkı, büyüklüğünü savaş meydanlarında olduğu kadar kalkınma alanlarında da bir kez daha gösterecek. Her yıl bölgelerimizin işgal günlerini anıyor idiysek, bundan sonra Kurtuluş ve Zafer Gününü kutlayacağız. Karabağ'ın kurtuluşu sırasında bize her tür destek vermiş olan kardeş Türkiye'den özel olarak bahsetmek ve yazmak gerekiyor. Tüm bu konular, dostlarımız ve düşmanlarımız, işgalin boyutu ve sonuçları, askerlerimiz kahramanlığı, bu diyarın yıkılmasına rağmen güzelliği hakkında sonraki sayılarımızda kapsamlı materyaller yayınlayacağız.